

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 KOVO 20 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 54(12)

MORALĖ – DIEVIŠKUMO AR ŽMOGIŠKUMO DALIS

XXa. literatūroje Dievas dažnai vadinamas kultūriniu (mitologiniu) šifru, kitaip tariant – religija be Dievo, žmoniškumo etika. Tačiau šifras, koks jis bebūtų, sudėtingas ar primityvus, visuomet atveria tai, kas už jo saugoma, kas už jo paslėpta. Paradoksalu, kad toji paslėptis dažnai kur kas paprastesnė nei pats šifras. Mančiau, kad Dievas yra paslaptis, o šifras – mūsų susikurti simboliai, metaforos, teorijos. Tam tikros raidžių ir skaičių kombinacijos. Neretai neveiksmingos ir tik dar labiau užkertančios seifo raktą. Atskirti etiką ir moralę nuo Dievo, pasikliaujant abstrakčiu žmoniškumu (manau, kad toks išvis neegzistuoja) būtų tarsi pakibti ore. Juk visa etika ir moralė remiasi Dešimčia Dievo Įsakymų, apreikštų Mozei nuo Sinajaus kalno. Vadinasi, moralė yra dieviškumo dalis.

Kadangi žmogui duota pasirinkimo laisvė, jis gali rinktis tą dalį arba imti viską, ką jam siūlo kita mūsų prigimties ir tikėjimo pusė – toji, kuri įsakymų draudimus paverčia leidimais. Paradoksalu tai, kad net ir tuomet neišnyksta nei dieviškumo, nei Dievo kaip asmens, nei kaltės, nei atgailos sąvokos. Juk Kito esmė – užimti Dievo vietą. O kiekvienas dievas turi savo kodeksą. Todėl moralinės kategorijos, susietos tik su žmonių pasaulietiniu kodeksu, be nuorodų į ontologinį, yra tik parašėtos Laiko knygoje. Jeigu Dievo nebūtų, reikėtų jį sugalvoti – šis teiginys iliustruoja amžiną žmogaus norą pačiam valdyti savo praeitį, ateitį, protą ir instinktus, pačiam būti moralinių kategorijų, kodeksų kūrėju. (Graudus ir baisus pavyzdys – „Moralinis komunizmo statytojo kodeksas“, dar ir dabar tebeveikias daugelio sąmonę.)

Žmogus nėra Dievas, o jo sukurtos etikos normos bei etikos komisijos – ne religija ir ne bažnyčia. Moralinės kategorijos negali ištirpdyti Dievo sampratos paprasčiausiai dėl to, kad yra Jo dalis. Dievą ištirpdyti gali nebent patobulintos, pritaikytos žmogaus instinktams ir trokštančiam išskirtinumo, vienvaldystės protui moralinės kategorijos, bet jų autorius yra nebe Dievas, o pasaulis ir žmogaus tuštybė, gal ir naivumas... Netgi Tamsos angelas žmogaus tuštybei tėra patarėjas...

Religija, kuriama žmonių, man niekada nebuvo artima, nors kartais įgydavo labai išdidų ir savarankišką pavidalą. Sovietiniais laikais mums buvo teigiama, kad klauptis reikia ne prieš altorių, o prieš žmogų, ir, saivame aišku, ne prieš bet kokį, o komunistą, visų moralinių kategorijų išikūnijimą. Tiksliau, ne klauptis, o eiti koja kojon, ranka rankon. Bet čia didelio skirtumo nėra. Tas vilkimasis koja kojon buvo ne mažesnė vergystės forma. Tik pridengta aukščiausios etikos ir žmoniškumo vardu.

„Svarbiausia – tarnauti žmoniškumui, koks jis bebūtų“: tokią ironišką repliką įdėjau vienam savo veikėjui į lūpas. Kitaip tariant, žmoniškumo vardu prisidengiant, galima padaryti ir visai nežmogiškų dalykų. Užtat šiandien derėtų gerai pamąstyti, kas gi yra žmogiškumas ir dieviškumas.

Renata Šerelytė

Iš knygos „Tikėti ir rašyti“, 2002

Pro ledus.

Aldonos Ruseckaitės nuotrauka

* * *

Iš dvasios ištryškusią
balso giją
liauną stangrią ir gryną
į tyliai siūruojančias
gluosnių kasas
įpynė vėjas
su begalybe suliejęs
neša į laisvę
liūdesio ilgesio
gailias melodijas
vinguriuojantis vėjas – – –

Juozas Mečkauskas-Meškėla

Kitame numeryje:

- Vaškevičius apie lietuvių rašytojus Šveicarijoje.
- Kovo 27-oji – Tarptautinė teatro diena.
- Dailininkės Sofijos Romerienės gyvenimo ir kūrybos kelias.

Redaguoja **Renata Šerelytė** rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja **Jonas Kuprys**

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

- 1-as psl. **Renata Šerelytė**. Moralė – dieviškumo ar žmogiškumo dalis.
- 2-as psl. **Stasys Goštautas**. Išėjimo dar gyva IV. Menas.
- 3-as psl. „... ir manęs neprisimena dulkės“. A. A. Jonyno eilėraščiai.
- 4-as psl. **Mirga Girniuvienė**. Per gyvenimą – su Tėviške širdyje.
- 5-as psl. **Stasė Petersonienė**. Ir fizikas, ir matematikas, ir rašytojas.
- 6-as psl. **Violeta Šoblinskaitė**. Šviesios mintys apie bičiulę.
- 7-as psl. **Aldona Ruseckaitė**. M. Gustaitis – darbuose ir dramose.
- 8-as psl. **Nijolė Jankutė**. Kai žaidė angelai.

Užrašai iš Cape Cod: išeivija dar gyva IV

Menas

STASYS GOŠTAUTAS

Kiek išeivija prisidėjo prie Lietuvos literatūros klestėjimo ir platinimo, galima būtų parašyti gerų studijų. Taip pat galima būtų parašyti apie išeivijos teatrą, kiną, sociologiją, erdvės mokslus ir t. t. Visa išeivijos karta, pradėjusi mokytis ar baigusi mokslus Vytauto Didžiojo Universitete ar kitose aukštosiose mokyklose, buvo geriau pasiruošusi negu bet kuri kita grupė pabėgėlių.

Ką išeivija nuveikė mene ir kokia jos įtaka Lietuvos socialistinio realizmo diktatūrai, būtų sunku apibendrinti. Reikia žvilgtelti, kas nutiko su tais dailininkais, meno mokytojais ir meno studentais, pasitraukusiais iš Lietuvos. Ir vėl meno istorikai užtruks nemažai laiko, kol nustatys išeivijos meno įtaką Lietuvos dailininkams ir apibrėš naujų ateivių pasirodymą pasaulyje per paskutinius 20 metų. Tai jau nebetelpa šiuose užrašuose, apie tai reiktų rašyti į akademinius žurnalus ateičiai.

Kas būtų likę iš dailininkų, jeigu jie nebūtų pabėgę nuo socialistinio realizmo į Freiburgą ir į Chicago Meno Institutą? Pabėgimas juos išgelbėjo ne tik nuo Sibiro, nuo mirties ir nuo kūrybinės stagnacijos, bet ir suteikė progą būti kūrybingais. Ir jų palikimas dar ilgai bus gyvas. Kalbant apie išeivijos meną, negalima pamiršti Kanados, Australijos ir Prancūzijos, bet tai jau būtų kitas rakursas.

Išeiviai galėjo aktyviau reikštis naujojo krašto galerijose, bet lengviau buvo pasilikti parapijos salėse ir būti pagerbtiems tarp savų. Mažai kas norėjo rizikuoti, išbandyti savo jėgas plačiojoje visuomenėje. Gal todėl ir liko išeivių menas tik tarp mūsų. Aišku, yra šaunių išimčių.

Per tiek metų išeiviai sugebėjo suorganizuoti dvi garbingas parodas. Viena – Corcoran Meno Galerijoje Washingtone (ačiū Arvydui Barzdukui, kad priminė), kur 1973 m. beveik tris savaites buvo eksponuojami 105 darbai, pateikti dvylikos gerai žinomų išeivijos dailininkų. Kita – 1951 m. New Yorke viešojoje bibliotekoje (Fifth Ave ir 42nd St.), kur A. Rannito dėka be Čiurlionio reprodukcijų buvo eksponuojami New Yorke gyvenantys dailininkai. Be to, kai kurie išeiviai daugelį metų dalyvavo New Yorke Madison Avenue galerijose. Vienu metu (1960–1961) Jurgis Mačiūnas su Almio Šalčio pagalba turėjo net savo galeriją 925 Madison Ave., kur gimė Fluxus ir Jonas Mekas pradėjo rodyti savo avangardinius filmus. Chicagoje „Near North Side“ visą Chicago dailės naštą nešė Algimantas Kezys su savo „Galerija“ (1980–1983). Paskui antrą savo buto aukštą pavertė Galerija, kuri dar ir šiandien gyva. Jo dėka išeivijos dailininkai, o vėliau ir naujai atvykusieji turėjo progos supažindinti JAV visuomenę su Lietuvos kūryba. Cape Code, MA, vienu metu buvo „Ondine Gallery“, Ričardo Lizdenio vadovaujama, kur buvo eksponuojami Viktoro Vizgirdos darbai (1982), latvės Mairos Reinbergės (1987) ir puiki Afrikos meno kolekcija, turbūt vienintelė tarp lietuvių.

Daug drąsiau elgiasi naujieji emigrantai. Atrodo, kad jiems kur kas geriau negu išeiviams sekasi pasiekti tarptautinį pripažinimą mene, muzikoje ir madų pasaulyje. New Yorke ir Londone, Chicagoje ir Venecijos bienalėje jau matomi jų pėdsakai. Naujieji ateiviai darosi svarbūs, ir reikia tik pagalvoti, kaip juos sutikti ir įtraukti į lietuvišką veiklą. Šio metu, rodos, vyksta gana didelė paroda Washingtone, „Alex“ galerijoje. Taigi, ir naujieji ateiviai nepasiduoda.

Literatūros ir meno kūrėjai nori kam nors priklausyti: jie kuria specifinei grupei, dažniausiai – savo tautai. Bet kartais pasirenka naują tėvynę, o jų giminė lieka tik nežymus prisiminimas. Dauguma Lietuvoje gimusiųjų (gal dėl to, kad mūsų etninė grupė tokia maža) anksčiau ar vėliau nori

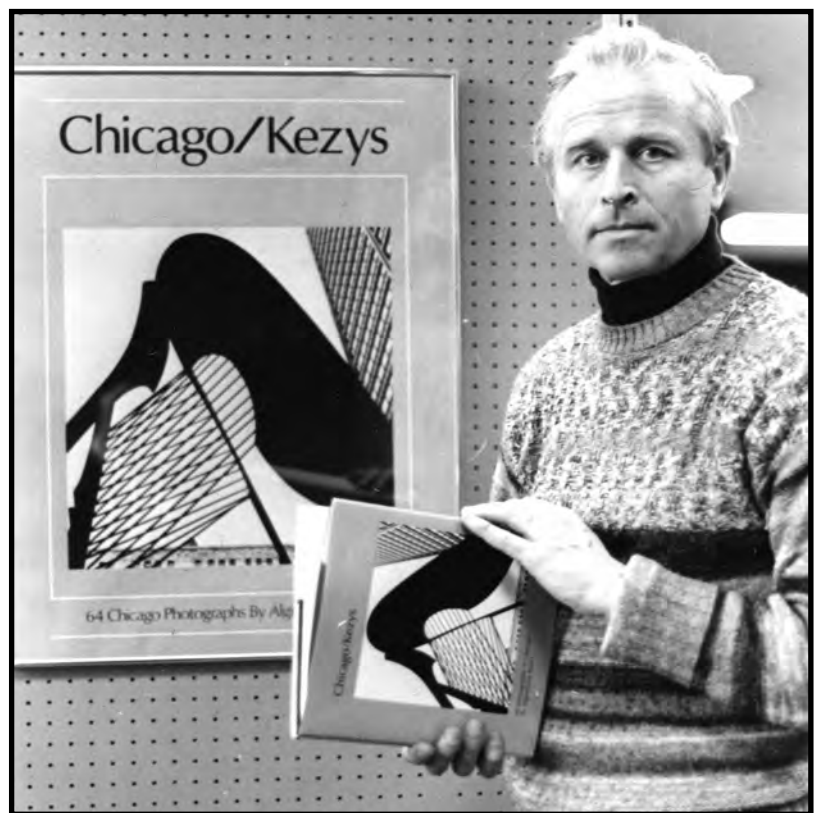
prisiglausti prie savo kamieno, ten, kur gimė ir augo, nors net to krašto ribos nėra labai aiškios – šimtas varstų į šiaurę ar į rytus mažai ką reiškia LDK. Stebėtinai mūsų tautos fenomenas – visi, net po 50 ar 60 metų išeivijos gyvenimo, svajoja, kaip ir Čiurlionis (kuris, beje, net lietuvių kalbos gerai nemokėjo), apie galimybę palikti savo kūrybą Lietuvai. Dailininkai daug energijos pašventė skirdami savo darbus Lietuvai ir paruošdami mažą žemės kampelį, kur jie patys ir jų darbai galės amžinai ilsėtis.

Išeivija gerai žinojo, kad sienos nėra aklinau uždarytos. Ir literatūros nuotrupos, ir dailės pavyzdžiai prasmukdavo pro „geležinę uždangą“ – kuo sunkiau buvo juos pergabenti, tuo daugiau įtakos jie turėdavo. Aišku, atsiradus internetui, ta siena būtų vis vien sugriuvusi. Bet tuomet lietuviai pasirodė išradingi ir mokėjo apeiti visas kliūtis. Išeivijos grafika tiesiog žydėjo, nes buvo lengva pervežti. Atsimenu, kaip du didelius V. Petravičiaus albumus pervežiau Vilniaus universiteto grafikos departamentui. Ir visi, kurie tai sužinojo, ėjo pas J. Tornau studijuoti išeivio grafikos – šedevro, sukurtą Munchene 1949 metais. Panašią kontrabandą varė, kas tik galėjo. Ir visai nesvarbu, kokios organizacijos nariai tai vykdė – jau tuomet išeivijos dailė turėjo nemažai tylios įtakos okupuotame krašte.

Dailė, gal net daugiau negu literatūra, nori priklausyti gimtajam kraštui. Dailininkas būtinai nori palikti savo skulptūras ir drobes netoli savo jaunystės draugų, nors jas sukūrė už tūkstančio mylių... Todėl dailininkai taip skuba pervežti savo meno kūrinius į tą šalį, kuriai jie priklauso, kur jie bus suprasti ir pagerbti. Lietuviai šiuo atžvilgiu nesiskiria nuo kitų tautų; pavyzdžiui, Kolumbijos dailininkas Fernando Botero prieš penkerius metus paliko didelę savo tapybos dalį Bogotos ir Medellino muziejams. Jis galėjo palikti savo kolekciją bet kuriam pasaulio muziejui, bet pasirinko savo kraštą – kraštą, pilną smurto ir neteisybės. Panašiai pasielgė Pablo Picasso, po Franko mirties palikdamas Barcelonai, Katalonijos sostinei, išpūdinę savo darbų kolekciją.

Lietuva ne tik pagerbė ir priėmė išeivijos dailę, bet ir suorganizavo parodas, išleido katalogus ir daug išeivijos meno albumų. Vien suminėjus monografijas jau būtų geras tuzinas. Visi gerai žinome Viktoro Liutkaus monografijas apie V. Vizgirdą ir A. Mončį. Neseniai pasirodė V. K. Jonyno, V. Igno, A. Elskaus, P. Domšaičio, V. Petravičiaus, V. Kašubos, J. Mačiūno, J. Bagdono, M. B. Stankūnės, J. O. Penčylos monografijos. Dauguma jų buvo finansuojamos pačių autorių, dailininkų arba jų giminių. Prisimintina Beatricės Vasaris monografija apie sakralinį meną, kur tarp kitų gražiai pagerbtas Albinas Elskus, apie kurį neseniai išleista daili biografija. Kiek albumų dar ruošiami, turbūt nesužinosime iki to laiko, kol jos nepasirodys. Labai laukiame K. Zapkaus, A. Kašubienės, naujos A. Galdiko, R. Viesulo, V. Kasiulio, K. Varnelio, E. Urbaitytės, P. Lapės monografijų – išeivijos dailė greit užims visą knygų lentyną. Dailininkų monografijos ir jų darbai, eksponuojami Lietuvos muziejuose – dar vienas pavyzdys, kad išeivija gyva.

Nemažai tam pasitarnavo Ingridos Korsakaitės monografija *Išeivijos dailė*, Vilnius, 2003, kurioje spausdinami daugiausia Lietuvos meno kritikų ir istorikų vertinimai. Išeivija meno kritikų neparuošė. Čia jau reikia turėti laisvą kraštą ir turtingą valdžią, kuri padėtų paruošti kritikų kadrus ir finansuoti tokias brangias monografijas. Nuo Platono laikų dar niekas nesugalvojo nieko

Algimantas Kezys savo Galerijoje 1983 m.

geresnio kūrybai, kaip laisvė. Išeivija gerai tą žinojo.

Šitiek monografijų, skirtų išeivių dailininkams, sukėlė nemažai triukšmo tarp Lietuvos dailininkų, kurie nenorėjo pateisinti tokio dėmesio, skiriamo išeivijai, ir skundėsi, kad jaučiasi apleisti. Tačiau nemaža albumų išleista ir žymiems Lietuvos dailininkams: A. Samuoliui, V. Valiui, A. Stasiulevičiui, A. Steponavičiui, P. Repšiui. Angliškai pasirodė V. Liutkaus tekstas apie Lietuvos neklaudų meną (*Art of the Baltics – The Struggle for Freedom of Artistic Expression under the Soviets, 1945–1991*, eds. Alla Rosenfeld and Norton T. Dodge. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 2002). Tad ir išeivija, ir Lietuva pasirodė besančios kūrybingos šiuo atžvilgiu. Niekada neturėjome tiek dailininkų, albumų ir kritikų, kaip paskutiniais dešimtmečiais. Laisvė suteikia tą prerogatyvą, be kurios mes niekada negalėtume turėti tiek kūrybos... Ar jų menas mums patinka, ar mes jį vertiname ir suprantame, čia jau kitas klausimas. Tačiau nepaneigsime, kad jie veržiasi į priekį ir ieško originalumo.

Kraštas, per šimtmečius neturėjęs savų meistrų, ūmai tapo turtingas menininkų ir kompozitorių. Jeigu per okupaciją buvo jaučiama estetinė stagnacija, dabar nėra jokių ribų. Iš poetų tautos virtome dailininkų tauta, muzikų tauta... Ne visi meno, literatūros, mokslo atradimai, sukurti išeivijoje, liks amžinai, tačiau jie užpildė savo laikmetį ir bus pavyzdžiu kitoms kartoms, kol Lietuva atsigaus ir pati galės – atrodo, ji tai jau gali – eiti savo keliais. Bet išeivijos dailininkai dar ilgai išliks atmintyje.

Taip pat reikia paminėti M. B. Stankūnės leidinius apie išeivijos dailininkų palikimą, išsiustą į Lietuvą. Tūkstančiai darbų surinkti iš muziejų bei privačių kolekcijų ir sugrąžinti į Lietuvą. Magdalena finansuota *Sugrįžusi dailė* (Kaunas, 2006) – geras įrodymas. Kai kartu su Romualdu Budriu perėjau Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje surengtą parodą ir pakraipiau galvą prieš keliolika baisių išeivijos dailininkų darbų, Romualdas patenkintas pasakė: „Gera, dabar žinom, ką jūs ten turėjot“. Kitaip sakant, ne visi ir pas mus buvo genijai. Gal nereikėjo tempti į Lietuvą tiek daug – daugiau nei 3 000 išeivių kūrinių.

Praėjusiais metais, Lietuvos tūkstantmečio proga, Magdalena Birutė Stankūnė vėl finansavo įdomų leidinį: *Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV: dalyvavimas dialogai* (Kaunas, 2009), kur jau nėra skirtumo tarp išeivijos ir Lietuvos dailininkų, gyvenančių JAV. Visi kartu sudėti į vieną albumą, nors kyla abejonė, ar visi pristatytieji dailininkai yra tikrai to verti. Anketą ir pakvietimus paruošė Danas Lapkus, irgi kadaise atvykęs iš Lietuvos. Tad ribos tarp išeivijos ir naujųjų ateivių pradeda nykti, ir mes pradėdame juos geriau suprasti, tikimės, kad ir jie mus supranta. Taip ir turėjo būti. □

„...ir manęs neprisimena dulkės”

Šį kartą „Draugo” skaitytojams pristatome ne tik poezijos, bet kartu – ir dailės knygą. Vieno iš šiuolaikinės lietuvių poezijos korifėjų, poeto Antano A. Jonyno eilėraščių rinktinė „Sentimentalus romansas” pristatoma kartu su žymaus moderniosios dailės atstovo, kolekcininko, bibliofilo Kazio Varnelio nespaltvotomis geometrinės tapybos reprodukcijomis. „Tai menininkų knyga, kurioje skamba poezija ir tapyba”, – taip leidinį apibūdina jo anotacija. Belieka pridurti, kad ši knyga laimėjo vieną iš gražiausių 2009 m. knygoms skirtų premijų (leidinį apipavidalino Sigutė Chlebinskaitė).

O ką nors naujo ir netikėto pasakyti apie Antaną A. Jonyną... ar to reikia? „Lietuvių literatūros enciklopedija” (2001, Vilnius) pabrėžia lyrizmą kaip išskirtinį poeto eilėraščių bruožą, vingrią eilučių melodiją, sąskambių grožį, pamėgtus nakties, vėjo, jūros, mėnulio, lietaus, vakaro įvaizdžius, meilės ir mirties, žmogaus būties ir tėvynės, vienatvės ir gamtos temas. Ką daugiau bepasakysi apie A. A. Jonyno poezijos specifiką, nei pasakė iškilūs kritikai J. Riškutė, V. Kubilius, V. Sventickas?.. Nebent tai, kad eilėraštis nėra vien mechaniškai perskaitomas tekstas, kad jis, kaip ir Platono idėja, turi savo paslaptinę pirmavaizdį, kad susijęs su gelmine žmogaus pasaulėvoka, su bundančios sąmonės jėga. Bet gal ir tai kritikai bus jau pasakę. Tada belieka džiaugtis eilėraščiu kaip keistu, nuostabiu daiktu, reliktu, kurio moderni visuomenė tarsi gėdijasi, mat eilėraštis (ne sueiliavimas, kokių dabar baisybės prirašo įkvėpimo apimti „lyrikai”) nėra modernus savaime, jis kilęs iš nežinojimo, iš archajiškos jausenos, iš nuostabos prieš nepažįstamą pasaulį. Skaitydama A. A. Jonyno eilėraščius, juntų, kokios gilios ir nepažinios pasaulio paslaptys. Įspėjamos nebent vaizdinių, sapnų, kvapų ir garsų pagalba. Pojūčių, kurių turi klausytis protas...

R. Š.

Antanas A. Jonynas

Vakaro sutema

Gali keliauti bet kuriuo keliu
vis tiek prieisi jau regėtą vietą
kas buvo prieš akis jau už akių
ir į akis daug kartų apkalbėta

aš netikiu tačiau sykiu tikiu
kad išsipildys dar kas pažadėta
bet mosteli prieš veidą man sunkiu
sparnu naktinė skeptikė pelėda

* * *

Tokia naktis atrodo eisi vienas
ir negirdėsi balso skambančio greta
o dangumi lėtai nuplaukia vėjas
kurį sukėlė pasiklydus kometa

kažkokios ūkanos apgaubia mūsų širdis
kurias sušildys tik vienatvė kai šalia
kiti alsuoja ir tavęs negirdi
tarytum tau skirta kita dalia

tokia naktis atrodo medžiai laukia
sulaikę šitą valandą nejaukią
vienatvę liedsdami tamsia žieve

jie savo tyrą balsą atiduoda
kad bent akimirksniui pasiūstų tau paguodą
kuri vis tiek numirs kaip aidas širdyje

Vienišojo vynas

Užmiršę kalbą ir susitikimo vietą
iš lėto leidos jie į tylų slėnį
ir sekė vieną tiktai šuns šešėlis
ir sekė kitą tik nutilęs vėjas

jie leidos iš dviejų pasaulio pusių
ir krito kaip sudžiūvę lapai krenta
tik atsitiesdama žolė šlamėjo
lyg būtų pakylėta vėjo lengvo

paskui naktis sugėrė pilkus veidus
ir svaigdama nuo šito keisto vyno
juo švelniai ir nedrąsiai apkabino

ir jie užsnūdo ir suglaudę galvas
išvydo dangų tyrą ir nekalną
ir jau nebegalėjo prisikelti

K. Varnelis. *Da – da da da*, 1974. Drobė, akrilas, 259 X 432 cm.

Labai senas romansas

Besileidžianti saulė manęs nenuves
į dulkėtas miestelio gatves
nėr tavęs nebeliko tavęs
ir manęs neprisimena dulkės

tavo marmurą dulkės nusėdusios ėda
stotys varganos bėgiais sudievu nurieda
neišsaugota mano apsaugok tą vietą
kur manęs neprisimena dulkės

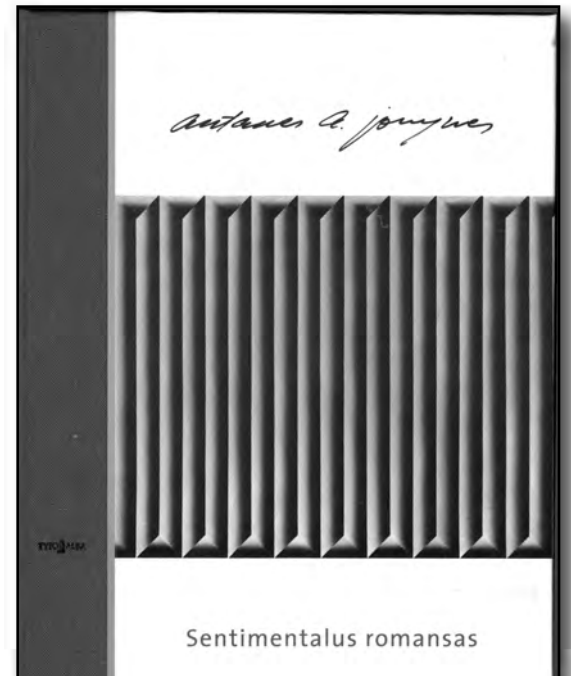
gulkis saule jau upės paklotos
iškudentos jau priemiesčio pievos miglotos
ir jausmai jau seniai susitaikė ir protas
kad manęs neprisimena dulkės

tiktai čiulbantis rytas per gelžkelio pylimą
varganom stotimis vėlei išveža mylimą
ir kaip merdintis marmuras dulkėm pakyla man
to miestelio užmirštos dulkės

Amžinas

Amžini pūgos motyvai
vėjų stotyje užmigę
apsnigti lokomotyvai
o nakty neliauja snigę

amžinos žiemos tėvynėj
mėnesienoj suguldyti
bėgių dalgiai sidabriniai
išgaląsti mirčiai švyti

Knygos viršelyje: K. Varnelio *Rarahu*, 1970.
Drobė, akrilas, 121,5 X 243,5 cm.

amžina vilties kelionė
pro semaforus raudonus
surūdiję ešelonai
lyg išgrobstytos ikonos

amžini pūgos motyvai
švilpia vėjai rauda sielos
o senoj tėvų sodyboj
tiksi laikrodis ant sienos

Krioklys po ledu

Žiema prikaustė paukštį prie dangaus
ir su dangum į žemę paukštis krito
o aš nuo tų žiemos dienų dengiaus
lediniais šipuliais ledinio ryto

aš pyniau stiklines beržų šakas
iš debesų vijau stiklinį lyną
bet dužo mano darbas į šukes
ir jų netirpdė geležinis vynas

ir šildžiau ledo šipuliuos rankas
ir tirpo rankos tik netirpo ledas
o pilkas debesis žeme slenkąs
žiūrėk ir mus jau vedas

ir žvelgdamas į krioklį po ledu
aš pagalvojau kad išnyksi tu

K. Varnelis. *Variacijos*, 1968.
Drobė, akrilas, 198 X 146,5 cm.

Per gyvenimą – su Tėviške širdyje

Aleksandrui Pakalniškiui – 100 metų

MIRGA PAKALNIŠKYTĖ-GIRNIUVIENĖ

Kovo 26 d. Aleksandras Pakalniškis su žmona Emilija ir vaikais, anūkais bei proanūkais atšvęs savo 100 metų gimtadienį. Jis gimė 1910 m. Kėkštų kaime, Plungės valsčiuje. O dabar gyvena Naperville mieste, Illinois valstijoje, JAV.

Lietuvoje

Jo mama mirė, kai Aleksandrui buvo dešimt metų. Jaunam Leksiui tai buvo sunki netektis – ne tik todėl, kad prarado Mamą, bet ir todėl, kad tai buvo vienintelis žmogus, kuris suprato jo meilę tvarkai, tiesai ir mokslui.

Mama, nors ir mirusi, savo Leksiuku rūpinosi. Nuvykusi į dangų, paprašė Dievo, kad į žemę atsiųstų Leksiui naują mamą. Dievas tą ir padarė: tais metais Žeimių kaime, Kretingos valsčiuje, Olšauskų šeimoje, gimė Emilija, būsimoji jo žmona.

Bet Leksis to nežinojo. Mamai mirus, aštuonerius metus jis blaškėsi, kol pagaliau griebė gyvenimą už vadelių ir ėmė jį valdyti. Dvidešimt vienerių metų būdamas įstojo į suaugusiųjų gimnaziją, kurią baigė 25-erių metų amžiaus. Po to studijavo fiziką VDU, studijas baigė 1940 m. Dirbo mokytoju, o 1942 m. suorganizavo Plungės prekybos mokyklą ir buvo jos direktoriumi ligi 1944 m.

Tarpukelėje tarp Lietuvos ir JAV

1944-ųjų liepos pradžioje bolševikai jau buvo Vilniuje. Aleksandras nutarė bėgti į Vokietiją. Taip atsiveikino su tėviške:

„Kol susikroviau į vežimą daiktus, kol įsėdau ir išvažiavau, dar mačiau mielus gimtuosius namus. O ten žemai Apluokalyje tėvas stovėjo, sulinkęs nuo senatvės. Stovėjo ant rubežiaus tarp dviejų karklų ir žegnojo mane. Didingas ir brangus vaizdas, retas žmogaus gyvenime. Tą vaizdą, tą pastutinį tėvo palaiminimą, išsinešiau į svetimus kraštus ir saugau kaip šventą brangenybę“ (Aleksandras Pakalniškis, „Gyvenimo pakelės“, p. 138).

Savo tėvelio Aleksandras jau niekada nebeatė. Jis žuvo su antrąja žmona tremtyje, Sibire. Nebepamatė ir brolio, jį į mokslą išleidusio, nei sesers, jo dienoraščius išsaugojusios.

Vokietijoje Aleksandras mokytojavo Oldenburgo lietuvių gimnazijoje. Kartą jo draugas Napoleonas Butkūnas pakalbino jį užsukti į lietuvių pabėgėlių stovyklą Oldenburge. „Girdėjau, kad gražių mergų ten yra.“ Iš tiesų draugas norėjo Aleksandrą supiršti su Emilija Olšauskaite, kuri ten gyveno su keturiais broliais.

Aleksandras Pakalniškis su savo tėveliu.

Aleksandras Pakalniškis su Emilija švenčia 50-ties metų vestuvinę sukaktį Lietuvoje 2000 metais.

Aleksandrui Emilija iš karto atrodė per jauna ir nerimta. Bet vos savaitei praėjus, jiems kartu sėdint kino teatre, jam per širdį nusmelkė gili nuojauta, kad ji jam brangi ir be jos jokia būdu negali laimingas gyventi. Už dviejų savaičių juodu susituokė.

JAV

Aleksandras ir Emilija įsikūrė Chicagoje. Ten užaugino keturis vaikus. Juos mokė meilės Lietuvai, tiesai ir mokslui.

Kartą vaikų draugas, lietuviukas, žaisdamas Pakalniškių namuose, prabilo angliškai. Aleksandras perspėjo jį, kad lietuviai jų namuose privalo kalbėti tik lietuviškai, kitaip turės išeiti. Kai vaikų draugas vėl prabilo angliškai, Aleksandras paprašė, kad jis išeitų. Visi jo vaikai, anūakai ir proanūakai namuose kalba lietuviškai.

Aleksandrui nepatiko, kad išeivijoje imta rašyti, jog lietuviai esą nežudė žydų. Jo giliu įsitikinimu, nereiktų slėpti tiesos, nebent kam grėstų mirtis. Be to, už žydų žudymą atsakinga ne lietuvių tauta, o pavieniai asmenys. Parašė prisiminimų knygą „Metai praeity“, kurioje aprašo savo paties patirtus įvykius, susijusius su žydų žudymu Plungėje. Taip pat tuo klausimu rašė knygoje „Plungė“.

Iš viso jis parašė dvidešimt knygų. Knygose atsispindi Aleksandro meilė praeičiai ir jos smulkmenoms. Šią meilę išreiškia ištrauka iš jo etnografinės knygos „Žemaičiai“: „Čia bus kalbama apie žemaičių kaimo gyventojus šio šimtmečio pradžioje, kol bendra pažanga pamaži pradėjo ardyti šimtmečius nusistojusį kaimo žmonių gyvenimą ir tradicijas“ (iš leidinio „Vakarojimai žemaičiuose“). Todėl jis ir išleido savo prisiminimų knygas – jo nuomone, už šimto ar daugiau metų skaityti apie paprasto žmo-

Aleksandras Pakalniškis su Emilija Oldenburge po vestuvių.

gaus gyvenimą dvidešimtam amžiuje bus įdomu tiems, kurie gyvens atitolę nuo įvykių, nusiaubusių šį laikotarpį. Atsiminimų knygos pagrįstos kruopščiais dienoraščiais, kuriuos iš Lietuvos į JAV atsiuntė jo sesuo Kaziūnė.

Atsidūręs JAV, Aleksandras iš pradžių dirbo sunkų fizinį darbą – krovė krovinius. Ilgainiui įsidarbino braižytoju – inžinieriumi. Vakarais ir savaitgaliais dirbo viršvalandžius ir vykdė savo užsimotus, į kalendoriuką įrašytus darbus: pats rašė knygas, skaitė rusų, anglų, lietuvių ir vokiečių kalbomis, vertė iš tų kalbų į lietuvių kalbą ir mokė savo vaikus. Mokė juos lietuvių kalbos gramatikos, matematikos ir rusų bei vokiečių kalbų. Taip pat užduodavo lietuviškai rašyti ir skaityti.

Kai vaikai ėmė lankyti Chicago aukštesniąją lituanistinę mokyklą, jis ėjo Tėvų komiteto pirmininko pareigas. Tačiau jo griežtas nusistatymas lituanistinės mokyklos atžvilgiu nesiderino su aplinka. Jis neįstengė mokykloje įvesti tos tvarkos ir drausmės, kuri viešpatavo jo namuose.

Aleksandro vaikai ir anūakai lanko ar baigė aukštąsias mokyklas – dauguma su daktaratais. Veikia lietuvių bendruomenėje. Taigi, Leksio Mamytė, parūpindama jam Emiliją, užtikrino, kad jos meilė tiesai bei mokslui degtų ne tik sūnelio, bet ir jos ainių širdyse.

Vėl Lietuvoj

Kai Lietuva vėl tapo laisva, Aleksandras su žmona Emilija aplankė gimtuosius namus, bet jau neberado ten tėviškės – suvokė, jog ji gyva tik jo širdy. Grįžęs į JAV, Aleksandras pabarstė savo kieme žemės, parsineštos iš Kėkštų kaimo, ir tęsė to brangaus gyvenimo atkūrimą raštuose. Negalėjo leisti jam išnykti, Nykos-Niliūno žodžiais tariant:

„Tenai mane namų vaiduoklis senas sau ant
kelių pasodinęs,
Kai tamsiaveidė sutema pareina iš toli,
Lyg sūnų rankom didelėm vėl apkabina
Ir prašo sunkiai vienumai jo nepalikt.“

„Eldorado“, iš „Pradimo simfonijos“

Ir fizikas, ir matematikas, ir rašytojas

STASĖ PETERSONIENĖ

2010 m. kovo 26 d. rašytojas Aleksandras Pakalniškis švęs savo 100-ąjį gimtadienį. Tai retas įvykis rašytojų gyvenime, todėl ta proga apie Lietuvos rašytojų draugijos narį norisi tarti keletą žodžių.

Aleksandras Pakalniškis – žemaitis, gimęs netoli Plungės. Jo žmona Emilija – irgi žemaitė, Olšauskaitė iš Salantų, turinti žurnalistinių gabumų, vienu metu „Drauge“ redagavusi „Vyčių“ skyrių. Pakalniškių šeima užaugino ir išmokslino 4 vaikus: Mildą Pakalniškytę-Lišauskienę (matematikos magistrę), Mirgą Pakalniškytę-Girniuvienę (Ph.D.), Alojzą Pakalniškį (MD), Aleksandrą Pakalniškį (matematikos magistrą). Visi vaikai sukūrė gražias šeimas. Su anūkais Pakalniškiai susikalba lietuviškai.

Įdomus A. Pakalniškio kelias į mokslo viršūnes. Baigęs 3 gimnazijos klases, jis grįžta į tėviškę, Kėkštus, ir iki 20 metų dirba tėvų ūkyje. Ir staiga apsisprendžia mokytis toliau. O kaip? Išeina savanoriu į kariuomenę. Ten neilgai pabuvęs, išeina užsidirbti duonos ir kartu laisvalaikio mokosi. Dirba net Klaipėdos krašte pas ūkininkus. Po darbų mokosi. Vėliau pagalbą suteikia brolis Alojzas. Būdamas 25 metų, baigia suaugusiųjų gimnaziją Kaune. Įstoja į Vytauto Didžiojo universitetą, kur studijuoja fiziką. Gavęs universiteto diplomą, dirba mokytoju. Plungėje – Prekybos mokyklos direktoriumi, Vokietijoje – Oldenburgo lietuvių gimnazijoje matematikos mokytoju, Amerikoje – inžinieriumi–braižytoju.

Knygoje „Saulėlydžio metais“ A. Pakalniškis rašo: „Jei tada, kai baigiau gimnaziją, nebūčiau tarytum prievarta nublokštas į fiziką, jeigu būčiau galėjęs prie savo palinkimų (literatūros studijų – S. P.) likti, būčiau besas rašytojas.“ Mielas Aleksandrai, studijos nepadaro rašytoju. Studijos gali padėti išugdyti literatūros tyrinėtoją, literatūros istoriką ar kritiką, bet ne rašytoją. Rašytoją padaro, krikščioniškai tariant, Dievo duotas talentas. Ir nepaisant, kad Jūs ir fizikas, ir matematikas, Jūs turite rašytojo talentą ir esate rašytojas. Jūs esate ne tik Lietuvos rašytojų draugijos sąrašuose,

Aleksandro Pakalniškio knygos:

Mes grįžtame, 1974
 Metai praeityje, 1976
 Žemaičiai, 1977
 Studento dienoraštis, 1978
 Gyvenimo pakelės, 1979
 Plungė, 1980
 Septintoji knyga, 1982
 Sniego gniūžtei tirpstant, 1984
 Saulėlydžio metais, 1987
 Praeities atgarsiai, 1988
 Senatvės dienos, 1991
 Kas buvo likę nepasakyta, 1992
 Per dvidešimtąjį amžių, 1995
 Tebesidžiaugiu gyvenimo šviesa, 1996
 Žmonija tikėjimo vingiuose, 1997
 Tėviškė tolstant, 1998
 Meilės nuotyčiai, 1999
 Amžiui besibaigiant, 2000
 Vynuogių miestelis, 2001
 Į dvidešimt pirmąjį amžių dar įžengus, 2003

Aleksandras Pakalniškis su Emilija ir vyskupu Vaičiumi, Pakalniškiams sugrįžus į Lietuvą, ir pastačius kryžių Emilijos broliui, kunigui dr. Kazimierui Olšauskui, Sibiro kankiniui, atminti.

bet ir Lietuvoje išleistose knygose: „JAV lietuviai“ II d. (62 psl.), „Lietuvių rašytojų sąvadas“ (288 psl. 1996 m., red. Vytautas Vanagas), „Lietuvių literatūros enciklopedija“ (366 psl., redaktoriai: Vytautas Kubilius, Vytautas Rakauskas ir Vytautas Vanagas. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001 m.).

Rašytojas A. Pakalniškis parašė 20 knygų: „Mes grįžtame“, „Metai praeityje“, „Žemaičiai“, „Studento dienoraštis“, „Gyvenimo pakelės“, „Plungė“, „Septintoji knyga“, „Sniego gniūžtei tirpstant“, „Saulėlydžio metais“, „Praeities atgarsiai“, „Senatvės dienos“, „Per dvidešimtąjį amžių“, „Kas buvo likę nepasakyta“, „Tebesidžiaugiu gyvenimo šviesa“, „Žmonija tikėjimo vingiuose“, „Tėviškė tolstant“, „Meilės nuotyčiai“, „Amžiui besibaigiant“, „Vynuogių miestelis“, „Į 21 amžių dar įžengus“.

Nuo ankstyvos jaunystės A. Pakalniškis rašė dienoraštį. Tai pirmoji knyga „Mes grįžtame“. Tai kelias į rašytojus.

Kaip matyti iš knygų pavadinimų, rašytojas rašė įvairiausiomis temomis. Vieni skaitytojai jo knygas vadina literatūriniais atsiminimais, kiti – romanais. Mano manymu, nesvarbu, koku literatūriniu žanru knygas pavadinsime, A. Pakalniškio knygose yra visko: filosofinių minčių, politikos, istorijos, visuomeninio lietuvių gyvenimo Lietuvoje, Vokietijoje, Amerikoje. Jo knygose rasime ir viengungio svajonių ir meilių, ir labai šiltų šeimos gy-

venimo valandų su mylima žmona Emilija. Ji – įdomių Aleksandro kelionių palydovė ir talkininkė rašant knygas. Ji daug savo vyro parašytų knygų perrašė mašinėle, kaip ir sūnus Aleksandras.

Labai didelės vertės yra knyga – etnografijos vadovėlis „Žemaičiai“. Jame kruopščiai surašyti įvairiausi žemaičių papročiai.

A. Pakalniškio kūryboje daug gražių gamtos vaizdų. Pvz., knygoje „Mes grįžtame“ (322 psl.): „Nupjauta pieva ant savo kvepiančio delno mane pasidėjusi kelia, kelia. Rugiai, tėviškės šventieji rugiai laiko mane apglėbę, supa mane, apstoje saugoja kaip kūdikį.“ Knygose yra daug žemaičių tarmės atspindžių: „Ėjova“, „važiavova“, „veizėti“. Kartą vienas Čikagos poetas dėl tų žemaitiųjų davė A. Pakalniškiui pastabą. O jis atsakė: „Man taip skamba, taip ir rašau.“

Ir rašė. Ir gerai, kad rašė. Tarmės yra kalbos turtas. Jas turi visos pasaulio kalbos.

Išnagrinėti 20 rašytojo A. Pakalniškio parašytų knygų reikėtų ilgos studijos. Tuo pasirūpinti siūlyčiau rašytojo dukrai, rašytojai dr. Mirgai Girniuvienei.

Galbūt rašytojas Pakalniškis jaučia, kad jau yra viską pasakęs, kad daugiau jau nerašys. O daug kas mano, kad Jis turi dar daug ką pasakyti.

Lietuvių rašytojų draugija sveikina kolegą rašytoją Aleksandrą Pakalniškį jo šimtojo gimtadienio proga, dėkoja už parašytas knygas, linki daug šviesių dienų ir laukia nepasakytų žodžių. □

Dr. Juozas Girnius kalbasi su Aleksandru Pakalniškiu, Chicagoje.

Šviesios mintys iš Lietuvos apie bičiulę, viešinę už Atlanto

VIOLETA ŠOBLINSKAITĖ-ALEKSA

Olita Veronika Dautartaitė – aktorė, poezijos skaitovė, režisierė, pedagogė, visuomenės darbininkė. Dirbo Kauno lėlių teatre aktore, dėsto Šiaulių universitete, Šiaulių miesto savivaldybės tarybos narė. Įsimintini vaidmenys Šiaulių dramos teatre, taip pat – kine (A. Puišos „Moteris ir keturi jos vyrai“), serialuose („Moterų alėja“, LNK). Neseniai aktorė su G. Padegimo režisuotu spektakliu „Bona Sforca. Atsisveikinimas“ ir poezijos skaitymais viešėjo Los Angeles, New Yorke, San Franciske ir Chicagoje.

Poezijos šalies garbės pilietė

Kartais tiesiog savame kailyje netveriu: reikia paskambinti Olitai Veronikai... Pavardės pridurti net nebūtina – Olita Veronika viena tokia Lietuvoje tėra: Dautartaitė! Energinga, talentinga, ryžtinga, net, pasakyčiau, pasiutusi... Seku aktorės karjerą jau daugiau nei dvidešimt penkerius metus ir vis dar negaliu atsistebėti Olitos pasišventimu kūrybos keliui, pasirinktam nuo jaunystės.

Kai po studijų baigimo Vilniuje ir dvylikos metų darbo Kauno lėlių teatre, Laikinojoje sostinėje Olitai pasirodė per ankšta, ji išsiveržė į Šiaulius. Čia, Dramos teatre, įkūnyta kone aštuoniasdešimt pačių įvairiausių vaidmenų. Ne visi, deja, pirmaplaniai, tačiau visi įspūdingi, žiūrovų ilgai įsimenami.

O kiek miestų ir miestelių apvažinėta skaitant Poeziją?

Kodėl taip rašau? Poeziją – iš didžiosios raidės? Todėl, kad Olita kaip niekas kitas moka rinktis autorius ir tekstus. Jonas Strielkūnas, Dalia Saukaitytė, Mykolas Karčiauskas, Viktoras Rudžianskas, Bernardas Brazdionis, Henrikas Nagys, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Liūnė Sutema – aktorės numylėtiniai. Poezija Olitai – visuomet atgaiva ir palaima. Kiekvienas susitikimas su klausytojais – didžiausias krūvis ir tuo pačiu šventė. Ir nesvarbu, ar ji važiuotų skaityti kartu su rašytojais, ar viena. Nuo mažų dienų Olita Dautartaitė poezijoje iki kaklo įklimpusi. Nuo laiptelių Šančiuose, ant kurių pasilypėjusi deklamavo atmintinai. Jau tada už tvoros susibūrę „žiūrovai“ pranašavo jai karjerą! Nors iki laureatės diplomo *Poezijos pavasaryje* – 1991-aisiais – dar buvo galelis kelio. Bet Olita ėjo juo atkakliai – netikėtomis prasmėmis, atrastomis eilėraščiuose, kartais glumindama pačius tekstų autorius. Jonas Strielkūnas literatūros popietėje „Mes esam Šiaurės krašto“, girdint Mykolui Karčiauskui ir Vladui Braziūnui, ar tik ne Henriko Algio Čigriejaus liudijimu, žiūrovams iš pasiutimo plojant, ranką ant širdies padėjęs pripažino, kad dėl visų jo poetinių aukštumų „kalta“ esanti Olita: tai ji, ėmusi skaityti rinkinį „Vėjas rugiuos“, pasirodo, „padarė“ iš Strielkūno poetą!

Ją pamilsta kiekvienas, kada nors Olitos Veronikos Dautartaitės atrastas stebuklingoje Skaitymo šalyje, į kurią ji energingai ir užsispyrusi vilioja visus, gerbiančius lietuvišką poezijos žodį. Ir įvilioja. Iki kaklo. Nes poezijoje, pasak Olitos, žmogus turi maudytis. Tik tada jo širdis nuskaistėja, o kasdienybė tampa ne našta, bet dideliu aristokratišku džiaugsmu.

Šiauliai: visai ne piligriminė kelionė

Olita – užsispyręs žmogus, einantis į užsibręžtą tikslą su neįtikėtinu atkaklumu.

– Gal todėl, kad gimiau po Avino ženklų? – šaiposi bičiulė.

Užsispyrusius likimas kartais apdovanoja, o kartais baudžia. Olitos gyvenime bausmių pakako. Dažniausiai – kaip ir visiems Dievulio dideliu talentu paženklinėtiems žmonėms – niekuo neprasikaltus. Pirmoji ir skaudžiausioji nelaimė ištiko Olitą kone kūdikystėje: mergaitei buvo vos pusantų metų, kai mirė mama, Klementina Magelinskaitė–Dautartienė. Tėvelis, Vladas Dautartas, tuo metu buvo pabėgėlių stovykloje Vokietijoje, vėliau emigravo į JAV.. Laimė, mažąją Olitą auginti pasiėmė vyriausioji motinos sesuo...

Kaip atidus Skaitytojas veikiausiai jau suprato iš mano sudaryto, gana neišsamaus Olitos Dautartaitės veiklų išvardinimo, gyvenimas jai nešykštėjo ir apdovanojimų. Viena didžiųjų jos „premių“ – Šiauliai. Daug kam Lietuvoje – tik šiaip sau miestas. Netgi provincija, iš kurios bandoma žūtbut išsiveržti į Vilnių ar Kauną. Tačiau Olita Kauną paliko savo noru. Ir veržėsi būtent į Šiaulius. Kodėl?

– Maža kas Kristaus amžiaus sulaukusiai moteriai šauna į galvą, – juokiasi aktorė. Net ne juokiasi – kvatoja.

Taigi, jai „šovė“ atsisveikinti su Lėlių teatru, į kurį buvo priimta maestro Stasio Ratkevičiaus ir belstis pas režisierę Aureliją Ragauskaitę. Beldėsi – tad prisibeldė. Priėmė ją Ragauskaitė į trupę. Davė vaidmenį – Nykštuko! – Violetos Palčinskai-

kokias dvi dešimtis pretendencijų...

– Nieko tu nesupranti... Lėlių teatre lyrinis planas aktoriui – nemenkas išbandymas. Čia reikia balso – soprano, aukšto ir gražaus... Ir Dautartaitė drįso rizikuoti... Ir Dautartaitė pavyko!

– Dėkoji savo „sopranui“?

– O, taip! Kai tavo geras sopranas, gali eiti kiurai!

Ir vėl juoko banga. Sodri. Iki pačio dangaus, kone. Tačiau tikrai ne sopraninė...

Ką jau ką, o humoro jausmą Olita turi. Ne bet kokį.

Nemačiau bičiulės, dirbančios pas šviesios atminties režisierę Aureliją Ragauskaitę – į Šiaulius gyventi atvažiavau kiek vėliau. Tik iš bendrų pasiūlymų sužinojau, kad šiai asmenybei bičiulė dėkinga iki šiol. Ne vien dėl galimybės dirbti dramos scenoje. O labiausiai dėl to, kad priimdama į teatrą priėmė ir į savo išminties glėbį...

Mačiau Olitą, vaidinančią Sauliaus Varno, Gyčio Padegimo, Juozo Javaičio, Udžio Brikmanio spektakliuose...

Prieš porą metų Olita Dautartaitė atsisveikino su Šiaulių teatru – Universiteto baltoji salė, kurioje tas atsisveikinimas vyko, nuo žmonių gausos, atrodė, išsiskleis kaip pasvalietiško alaus statinė per lankus. Neperdėsiu sakydama, kad išlydėti aktorės į Kauną susirinko trečia dalis miesto. Bet Olita niekur toli nenubėgo, nors įsikūrė savo gimtuosiuose Šančiuose Kaune: lekia ir lekia atgal – ne vien dukters Vasarės, žento ir vaikaičio Balio Vincento, dabar jau studento, besimokančio užsienyje, lankyti, bet ir miesto šventėse dalyvauti, įvairių renginių vesti. Kaip tik tą darė po naujau-

sio savo darbo – monospektaklio „Bona Sforca. Atsisveikinimas“, suvaidinto Kauno menininkų namuose. Buvau sykiu su vyru, rašytoju Gasparu Aleksa, pakviesta į vieną iš premjerų. Atvažiavome iš tolokai, iš Veliuonos. Vylėmės po ilgoko nesimatymo pasėdėti kartu su Olita ir jos brangiausiuoju Narcizu Freimanu kurioje nors Kauno kavinukėje. Deja! Po vaidinimo aktorė teturėjo pusvalandį iki autobuso: nakties kelionė į Šiaulius, tuojau po kelionės – renginys...

Patirtys po „Dramos sambūrio“

Olita Dautartaitė niekada nebuvo pasyvi atlikėja, laukianti, kad režisierius pastebėtų, palieptų, „sustyguotų“. Jai reikia ir pačiai „stygauti“. Gana ilgokai tą darė Šiauliuose – statydama spektaklius su vaikais ir akademiniais jaunimais.

Tačiau bene labiausiai kaip scenaristė ir režisierė ji atsiskleidė „Dramos sambūryje“, Los Angeles. Gerai

pamenu Oli-tos nuotaiką, kai po jos kelionės į JAV susitikome „Nemuno“ – tuomet dar ne savaitraščio, o žurnalo – redakcijoje. Apie gražų darbą „Dramos sambūryje“ jau buvo davusi interviu anuomet „tik“ poetui, o šiandien – „Poezijos pavasario – 2008“ laureatui ir gražiausio periodinio kultūros leidinio Lietuvoje vyriausiajam redaktoriui Viktorui Rudžianskui. Spektaklį „Raudokit, svajonių debesys“ kolega pavadino dar vienu tiltu, pagaliau sujungusiu „mus ir išėviją“. Todėl tuomet kažin ko Olitos net neklausinėjau. Tik paprasčiau prisiminti, ar nieko, su Viktoru kalbėdama, nenuitylėjo...

Staiga Olitos akys nušvito. Ir visai ne todėl, kad pavadinau ją talentinga aktore, dramaturge, o taipgi – režisierė. Apie talentą ji nebuvo linkusi kalbėti.

– Gabumėliai – ir tiek, – pasakė. – Režisavimo, o ir scenaristės įgūdžių įgijau dar Lėlių teatre – teko vadovauti vaikų dramos būreliams. Vėliau patirties sėmiausi dirbdama su studentais Šiauliuose

Pranas Piaulokas, Laima Andrikiene ir Olita Dautartaitė Briuselyje.

tės pjesėje „Septynios snieguolės ir Nykštukas – 77“!

– O ką? Blogai? Juokas tau? Labai rimtas vaidmuo. Po visų tų raganų, laumių ir batuočių katinų – už širmos...

– Bet sakei, kad Lėlių teatre patyrei tikrai daug džiaugsmo? Kad kūrei įdomiausius personažus, nes lėlininko charakteriniai vaidmenys – itin įdomūs? Kad mokėjai dirbti su lėle?

– O kas sako, kad ne?

– Ar tiesa, kad Valerija Ratkevičienė apie tave kalbėjo: „Aš nežinau, kokiu stebuklu jos rankose lėlė visada būdavo gyva, patraukli ir įtikinanti“?

– Tiesa. Nors Kaune buvo geresnių lėlininkų už mane. Ir dabar dar yra! O man reikėdavo labai „storotis“.

– Todėl pamačiusiai šiauliečių gastrolinius spektaklius, režisuotus Ragauskaitės, tau ir apsisuko galva?

– Ne todėl. Bet apsisuko: noriu – ir viskas!

– Negaila buvo? Juk tada, kai baigusi Kultūros ir švietimo technikumą laimėjai konkursą į lyrinio plano aktoriaus vietą „lėliukuose“, aplenkei

Motiejus Gustaitis – darbų verpetuose ir gyvenimo dramose

ALDONA RUSECKAITĖ

(Tęsinys. Pradžia 2010 m. kovo 13 d. „Kultūroje“)

Motiejus Gustaitis kaip poetas yra gana savitas ir įdomus. Jo kūryboje persipynę keletas stilių. Pirmiausia išskirčiau naujų XIX a. pabaigos tautosakinį dainingumą, liaudies dainoms būdingus deminutyvus ir tematiką. Eilėraštyje „Gedulių šeima“ veikia *sesutės, gedulėlės, užvėjėlės, brolukėliai, našlaitėlė, linguonėlė*. Tarsi būtų artima A. Strazdui ar A. Vienažindžiui, ta pati stilistika. Tik M. Gustaitis vartoja turtinesnes, sudėtingesnes žodynas, mėgsta ir pats susikurti kokį žodį: „*Vilbinus vilbink, saulute šviesi, Niauukdamos niauukis, naktužė vėsi...*“ (Eil. „Vai ilgu, ilgu...“). M. Gustaitį priskiriame ir prie simbolistų, jo poezijoje daug sąsajų su B. Sruogos, V. Mykolaičio-Putino ankstyvąja simbolistine poezija. Gustaitis pagauna to laiko sroves ir dvasią, jo kūryboje nėra tiesmuko kalbėjimo, mintis užslėpta po simbolių prasmėmis: „*Ant Lietuvos dangaus/ Jau užtekės tuojaus/ Šviesi Žvaigždė nauja/ Jos vardas – Lelija.../ Ir sostą sau Jinai/ Pasistatys čionai/ Ir savo spinduliais/ Žmonėms malones sklėis...* (Oratorija „Aureolė“). Simbolistinių įvaizdžių prisodrinti ir M. Gustaičio sonetai. Eilėraštyje „Iš Pensilvanijos“ M. Gustaitis priartėja prie keturvėjininkų stilistikos, prie miestietiškos lyrikos. „*Regi, štai angliakasių ratai, / Juodi kaip nigerio čebatai, / Sukruto, tyst ir nudardėjo/ Į tamsias urvo pragarmes. / Uha, kur atsidūrėm mes?*“. Jis domėjosi keturvėjininkų sąjūdžiu, bandė daugiau suprasti šį literatūrinį judėjimą.

Be abejo, M. Gustaitis buvo ir romantikas, jo poezija kaip Maironio persmelkta ankstyvuojū idealistiniu romantizmu, kuriam būdingi kilnūs, didūs, šiek tiek deklaratyvūs šūkiai. Tėvynės iškėlimas ant pjedestalo, kova dėl jos šviesios ateities

ir gerovės... Netgi poemoje „Meilė“ poetas prisipažįsta turįs romantikams būdingą jauseną: „*Myliu tave, širdie skaisčioji, / Myliu labiau neg šaltą protą...*“. Kur bebūtum, begyventum, išreiškiamas begalinis ilgesys Lietuvos gamtai. Štai Maironis, atostogaudamas Šveicarijoje, prie Keturių kantonų ežero, grožisi svetimos šalies vaizdais, tačiau mintys lekia „*Į tolimąsias, į numylėtas/ Tėvelių šalis...*“ (eil. „Vakaras“). Analogiškai mąsto M. Gustaitis, buvdamas Amerikoje: „*Nerie, Šešupe, Nemune, / Kaip gražūs – meilūs esat jūs/ Su žydinčiais krantų kaurais/ Ir vilnimi veidrodine.../ Nors taip toli už okeano/ Matau tave, tėvyne mano.../ O čia visai kita šalis/ Čia upės juodos lyg derva...*“ (Eil. „Iš Pensilvanijos“)

M. Gustaitis išties įdomus poetas, jo kūryba galėtų būti daugiau nagrinėjama, tačiau jis – ir garsus Lietuvos pedagogas, gimnazijose organizavęs chorus, dėstęs tikybą, lotynų kalbą, pats ruošęs kuo daugiau mokymo priemonių. Daugiausia širdies šilumos kunigas atidavė, dėstydamas lietuvių kalbą ir literatūrą, šiam dalykui jis rinko, kaupė medžiagą, dažnai padedamas pačių mokiūnių. Parengė ir išleido literatūros teorijos vadovėlį „Stilistika“ (1923), kuriame aiškinama prozos ir poezijos teorija, iliustruojama gausiais pavyzdžiais, parinktais iš lietuvių rašytojų ir poetų kūrybos. „Stilistikos“ pabaigoje M. Gustaitis duoda rašytojams patarimų: „1. Nerašyk dalykų, kurių gerai nežinai... 2. Nereikšk jausmo, kurio nejauti... 3. Neragink prie to, ko nelabai teisinga, gražu, dora... 4. Rašyk natūraliai – būdu ir lytimi tinkamai tavo prigimčiai...“

Kam dangaus nelemta įkvėptieji kurti šedevrai arba mokslo veikalai, tesitenkinie visuomenės

M. Gustaičio tėviškė.

naudingumu...“

M. Gustaičiui nebuvo svetimas ir filosofinio eilėraščio modelis, kuriuo norėčiau baigti šį rašinį:

„*Ateina laikas, ir blakstienos
Užvoš ant amžių tau akis,
Tuomet, kas dvasių užrašyta,
Vidaus išvysi akimis.*

*Išvysi keistą panoramą –
Tai išgyventą savo dramą“* (eil. „Atmink, žmogau!“)

Kas padaryta dėl žmonių, lieka viešumoje ir tuos dalykus reikia įvertinti, kas slepiasi gyvenimo dramose – telieka amžina paslaptimi. Taip įdomiau.

Naudota literatūra:

M. Gustaitis. „Sielos akordai“. Vilnius, 1984. Įvadinis straipsnis: V. Daujotytė „Motiejus Gustaitis ir jo palikimas“.

A. Patackas. „Motiejus Gustaitis“. Vilnius, 1993. □

Atkelta iš 6 psl.

universitete. Galų gale ir poezijos popietės, kur dirbu „režisierė pati sau“ gal šį tą reiškia...

Tuo tarpu apie Los Angeles patirtą kūrybos stebuklą Olita Dautartaitė tiesiog „ūžė“ – kaip gerai saulės įkaitintas bičių spiečius. Ji tikino, kad net ir profesionaliame teatre vargiai rastųsi, kas taip meistriškai suvaidintų Čiurlionį ir Sofiją.

– O Los Angeles jie buvo, tikri tikri! – džiūgavo Olita. – Gal ne veltui Bernardas Brazdžionis apie Vaidą Kiškytę, sukūrusią Sofijos vaidmenį, pasakė: „Kaip gyva!“ Juk velioniui „autentika“ atrodė svarbiausias dalykas. Kiek priekabesnis jis buvo Čiurlionio vaidmens atlikėjo Amando Ragauskio atžvilgiu: iškiliausias mūsų XX pradžios amžiaus menininkas, Brazdžionio akimis žiūrint, buvęs „smulkesnio kūno sudėjimo“. Tačiau man, veikalo sumanytojai ir režisierė, be galo džiugu, kad reiklus kritikas tik tą vieną artisto „trūkumą“ ir teįžvelgė...

Karalienė Bona – naujausias Olitos darbas

Bonos Sforcos vaidmuo vienaveiksmėje Liucijos Armonaitės pjesėje būtų nelengvas uždavinys kiekvienai aktorei, net ir labiausiai charizmatiškai. Juk apie šią karalienę mes žinome labai mažai. Nebent, kad ji „nunuodijo“ Barborą Radvilaitę ir „išardė“ romantiškiausiomis legendomis apipintą Lietuvos didikų šeimą...

Pjesėje, deja, matome, visai kitokią karalienę Boną – vienišą, kenčiančią, išduotą net ir mylimiausiojo sūnaus Žygimanto Augusto, jau susiruošusią išvykti į gimtinę Italiją, tartum suvedančią savo gyvenimo sąskaitas svečioje (tačiau ir labai savoje!) šalyje...

Tačiau Olita būtų visai ne Olita Dautartaitė, jei nepriverstų žiūrovo padaryti daugiau, nei, regis, įmanoma – savotiškai pamilti iki šiol nepažintą asmenybę, dovanojusią Lietuvai ne vien valdovo Žygimanto Augusto Senojo įpėdinį, bet ir švietimo reformą, europinės kultūros suklestėjimą. Olitos Dautartaitės Bona Sforca – tai svetimšalė, gebėjusi karštai kovoti dėl karalystės ir Lietuvos karališkosios dinastijos įtakos Senajame žemyne. Kas žino, gal uždegantis lietuvių patriotizmas, už kurį taip skaudžiai sumokėta ir Tėvynėje, ir išėivijoje, yra tam tikras atšvaitas laikotarpio, kurį, pasak pjesės autorės, „šiaurinių vėjų krašte“ išgyveno karalienė Bona. Gal dalelė Neapolio karaliaus ir Milano kunigaikščio kraujo vis dar teka mūsų gyslose, suteikdama tautai ne vien Kristijono Donelaičio įamžintojo būrų atkaklumo, bet ir aristokratiškos savigarbos?

Lietuvoje Gyčio Padegimo režisuotu spektakliu „Bona Sforca. Atsisveikinimas“ simboliškai pasibaigė metai, skelbę Lietuvos vardo paminėjimą Kvedlinburgo analuose. Gruodžio 10 dieną, premjeriniame spektaklyje, Olita Dautartaitė, savo herojės lūpomis dar sykį pakvietė mus visus susimąstyti, kas buvo ir yra Lietuva – pasauliui, mums patiems – ir kas ji bus ateityje.

Dar šiek tiek asmeniškumų

Jau minėjau, kad esame kartu su Olita Veronika Dautartaitė ne vieną pūdą druskos kartu suvalgiusios. Kiek anksčiau, kai tebebuvo abi išdykusios, jaunos ir gražios, mokėdavome ir pasiginčyti, ir Dievą į medį, kaip sakoma, pavaryti...

Tačiau labiausiai man visą gyvenimą imponavo dar vienas labai svarbus bičiulės bruožas – nuoširdumas. Jeigu ji supyksta, tai pyksta su didele aistra. Kažkaip itališkai, temperamentingai...

O jeigu juokiasi ir džiaugiasi, tai per tris kilometrus aplinkui „stogai kilnojasi“.

Va tokia ji, ta Olita Veronika Dautartaitė. Bet ir kitokia. Visai visai kitokia. Ypač sekmadieniais. Jau su ne bet kokia knyga rankose. Per šv. Mišias...

Klausiau jos kažkada, regis, net viešai, kaip suderina savo temperamentingą charakterį su malda, su malda būtina ramybe?

– Tas, kas pasiutęs, juk turi už ką atgailauti, ar ne? – atsakė. – Va ir man po visų energingų ir siautulingų iškrovų reikia atsiprašyti Dievulio, pasiguosti jam, kad malda mane ir išgrynintų, ir apgintų...

Ką čia bepridursi? Nebent kad Olita – kamerinio bendravimo žmogus. Jai labai svarbu būti arti žiūrovo, klausytojo, pašnekovo. Kad galėtų matyti akis. Ir kad jos akis tasai, su kuriuo šnekama, matytų. Tokia ji ir maldoje – intymi, pasikliaujanti Dievu, nebijanti Dievo žvilgsnio į didžiausias širdies paslaptis.

Bet kai skambinau Olitai, kol buvo dar čia, Lietuvoje, ji ir vėl mane „apmovė“.

Paklausiau:

– Ką veiki?

Atsiliepė:

– Važiuoju dviračiu.

– Su kuo?

– Su Jėzuliu. Po to, kai manęs per plauką nesuvažinėjo, viena niekados niekur nebevažiuoju. Sakau: „Na, Jėzuli, sėsk „ant bagažninko“ – ir lekiam!“

Tai va taip...

Linkiu Tau puikaus Poezijos skaitymo ir kvėpavimą sulaikančios Bonos Sforcos, Olita. Los Angeles ir New Yorke. Visur, kur tik lankysies. Ir nepamiršk, kad nesame vienos net tada, kai veiksmas vyksta „mono“. Juk visada mus sergsti Tas, kuris „ant bagažninko“. □

Kai žaidė angelai

NIJOLĖ JANKUTĖ

Iš savo tolimos vaikystės mokyklos draugo kupiškėnų gavau puikią dovaną – knygą „Kai žaidė angelai“. Tai talentingiausio, garsiausio Lietuvos monumentalųjų skulptūrų kūrėjo skulptoriaus Gedimino Jokūbonio autobiografija. Ji gali sudominti ne tik mėstantį skaitytoją, bet ypač skaitytoją – menininką – skulptorių.

G. Jokūbonis rašo paprastai, aiškiai apie savo vaikystę Kupiškio miestelio priemiestyje, apie jaunystę Panevėžyje, sovietų ir vokiečių okupacijas ir ilgus, vargingus vienišo jaunuolio metus bei pasitangas mokytis ir kurti nuo vaikystės traukusį skulptūros meną.

Gražūs prisiminimai iš paskutinių pirmosios Nepriklausomybės metų Panevėžio gimnazijoje, skautų draugovėje pailustruoti tų laikų nuotraukomis. Ypač įdomūs pirmojo sovietmečio (1940–1941) prisiminimai, kurie įtraukia ir Kupiškį. Būtent – miesto „pabaisą“ mokytoją Loevę.

Iš kur ir kaip jis Kupiškėje atsirado, nežinia, bet ėmė mokytojauti gimnazijoje dėstydamas vokiečių kalbą. Tada aš dar lankiau pradžios mokyklą, bet atsimečiau tą žmogų, vaikščiojantį gatvėmis skrybėlėta, su odinėmis pirštinėmis, su lietpalčiu. Visi jo vengė. Sklido gandai, neva jis esąs komunistų šnipas, draugaujantis su miestelio žydais bei komunistuojančiais lietuviais. 1941 m. birželį, prasidėjus vokiečių – sovietų karui, ponas Loevė parodė savo pavardę (vok. „liūtas“) atitinkančią prigimtį. Staiga užsivilko SS uniformą ir ėmė sudarinėti Kupiškio žydų bei, jo nuomone, komunistų lietuvių sąrašus. Pagal tuos sąrašus buvo šaudomi arba išvežami žmonės. Tarp kitko, sklido gandai, kad Loevė meilužė – gimnazijos mokytoja, kuri jo pražūtingame sąrašė dedanti kryžiuoklį prie mirčiai pasmerktųjų! Ar tai buvo teisybė, ar ne, nežinau. Tą mokytoją atsimečiau, nes pradėjau lankyti gimnaziją, o ji ten mokytojavo: negraži, pikta ir vis šluostydavo rankas nosinaite.

Grįžtant prie Jokūbonio atsiminimų, jis labai vaizdžiai aprašo gyvenimą sovietų užimtoje Lietuvoje, ypač dailininkų skulptorių gyvenimą. Kaip jie, jauni vyrukai, stoji į kunigų seminariją, kurios auklėtiniai (matyt, dėl sovietinės propagandos, teigusios religijos laisvę) dar nebuvo ypatingai varžomi ir persekiojami. Tai įvyko vėliau. Įdomu, o kartu ir liūdna, kad dailininkų suvaržymus, papėkimus, darbų atmetimus vykdė daugiau lietuvių partijos pareigūnai, negu rusai. Tuo pasižymėjęs ir garsusis Lietuvos komunistas A. Sniečkus. Nors Jokūbonis vis labiau garsėjo ne tik sovietų Rusijoje, bet ir laisvuose Vakaruose, Sniečkus komplimentų jam nedalino.

Senoji dailininkų karta, palikusi okupuotą Lietuvą, jos menininkams tėvynėje atrodė amžinai atskilusi. „Apie jų kūrybą žinojom, – rašo G. Jokūbonis, – tačiau sovietų valdžia juos ignoravo. Politinė padėtis ugdė susvetimėjimą“. Kai garsusis išėivijos dailininkas V. K. Jonynas pareiškė norą atvykti į Lietuvą ir Lietuvos menininkai kreipėsi į to meto „visagalį“ Sniečkų, prašydami leidimo, jis pasipriešinęs nuleido prašymus juokais: „Ai, ai, ai, radote draugą!“ Bet vieną vakarą Sniečkus netikėtai sulaukė Jokūbonį gatvėje ir paklausė: „Drauge Jokūboni, ar matei Jonyno mozaikas Romoje? Žėri Dievo motina, žėri!“ Tačiau V. K. Jonynas į Lietuvą atvykti galėjo tik Sniečkui mirus.

Šioje atsiminimų knygoje Jokūbonis plačiai ir įdomiai aprašo savo keliones į uždraustus „kapitalistinius“ kraštus ir jų garsiuosius miestus, tokius kaip Vokietijos Kolnas, Italijos Florencija, Venecija, Roma ir, žinoma, Amerikos New Yorkas, Chicaga, Washingtonas, net Australijos Sidnėjus. Šio miesto 200 m. jubiliejaus proga buvo surengtas valstybinio portreto konkursas. Skulptorius Jokūbonis buvo pakviestas būti vertinimo komi-

sijos nariu. Kelionei jam dokumentus Maskva išdavė Albinovičiaus (!) pavarde, ir vargšas skulptorius turėjo vargo, kol ją į Jokūbonį ištaisė!

Autorius įdomiai aprašo tos vertinimo komisijos darbą. Jis apgailestauja, kad vienintelis ten dalyvavęs lietuvis Vladas Meškėnas nelaimėjęs tik vieno balso persvara. Anot autoriaus, „Australija šventė, džiūgavo ir nenorėjo matyt nieko slegiančio. Mus slegiantys vargai jiems atrodė lyg žiūrint iš Marso.“

Australiją Gediminas gerai prisimena, ypač Sidnėjaus Operos rūmus, kurie jam atrodė kaip burlaivis ar per įlanką plaukianti balta gulbė. Malonūs prisiminimai – susitikimas su Gabrieliumi Žemkalniu, kuriam skulptorius perdavė pirmąjį „Atgimimo“ numerį su garsiojo Vyt. Landsbergio (Gabrieliaus brolio) linkėjimais.

Apsilankymas Chicagoje Jokūbonį nuvylė. Nors jis buvo įdomiai užimtas garsųjų Čikagos menininkų, pamatė Meno institutą ir Marina City pastatus „kaip kukurūzų burbuoles“, viešėjo ištaiginguose plieno pramonininko pono Conanto namuose (keista, jie apsiėjo be tarnų!), bet nesutiko lietuvių. Vis dėlto, prieš išvykstant, skulptorių aplankė komunistinės „Vilnius“ redaktorius Stanislovas Jokubka, kuris „pasigyrė“, kad „skambino mums visokie ‘dipai’ (išėiviai), bet mes jiems Jūsų telefono nedavėm!“

Galbūt patys įdomiausi šios autobiografijos skyriai – „Ne paminklų metas“ ir „Europos Sąjungos žvaigždės“. Anot autoriaus, atkūrus Nepriklausomybę, kilo daug sumanymų statyti paminklus tautos istoriniams įvykiams, tačiau jie visi, išskyrus paminklą Gediminui ir karaliui Mindaugui, nuskendo ginčų liūne. Po stebuklingo visos tautos pakilimo nuo Baltijos kelio iki Sausio 13-tos prie TV bokšto bei Parlamento rūmų Lietuvą ėmė užgožti Vakarų komercija, vartotojų pasaulis. Ko nesunaikino kieta sprespauda, ėmė naikinti laisvė be atsakomybės. Lietuvos spauda staiga pamilo sensacijas, intrigas. Istorija ir jai skirti paminklai tapo neberekalingi. „Reikia linksmų paminklų, – rašė spauda. – Nesmagu mieste matyt už kampo stovintį akmeninį žmogų!“

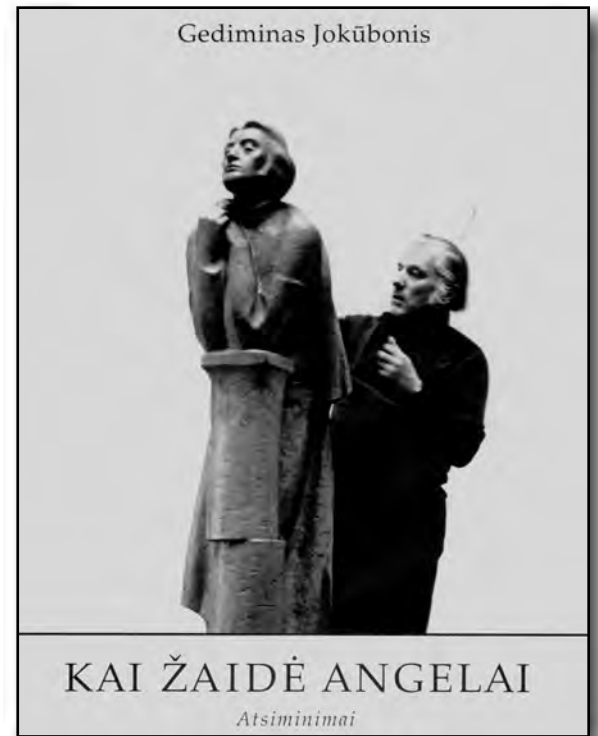
Visa tai buvo smūgis rimtiems tikro meno kūrėjams. Šiame knygos skyriuje Jokūbonis vėl „padejuoja“ dėl nevykusio Gedimino paminklo Katedros aikštėje. Kaip skaitytoja, žiūrėdama į Jokūbonio sukurtą Gedimino modelio fotografiją šioje knygoje ir daugelį kartų mačiusi skulptoriaus V. Kašubos Gediminą Katedros aikštėje, pritariu Jokūboniui, kad jo Gediminas būtų buvęs kur kas tinkamesnis. Kaip teko girdėti, vilniečiai, žvelgdami į dabartinį paminklą kunigaikščiui Gediminui, juokauja: „Gediminai, nešok! Nugriūsi!“

Dar kartą skulptoriaus Jokūbonio talentas sužibėjo 2004 m. Europos centre, netoli Vilniaus. Ten puikiai išplanuotoje aikštėje su milžinišku kompasu stovi paminklinė kolona, vainikuota Europos žvaigždėmis.

Priešpaskutinis šios autobiografijos skyrelis „Pokaris kupiškėnuose“ man, kaip kupiškėnei, ypač mielas. Kad ir skaitant tarmišką pokalbį: „Gediminai, tai su mašinai atvažiavai?“, „Tai gol su laktuvėliu atolakiai?“

Savo autobiografiją Jokūbonis užsklendžia jautriu prisiminimu apie restauruojamos Palėvėnės bažnyčios suole rastą apdulėjusią angelėlio galvytę. „Pasaulio šventovėse sklendo angelų spiečiai. Jie gražūs kaip dievai, – rašo autorius, – bet tavo veidelis savas kaip Lėvens lankų piemenėlio. Žiloje senatvėje sutikau tave, mano vaikystės stebukle!“

Praturtinęs Lietuvą didelio meno palikimu, skulptorius G. Jokūbonis mirė 2006 m., sulaukęs 79 m. Užsklendžiant savo, kaip skaitytojos pasigėrėjimą skulp-

toriaus atsiminimais, noriu padejuoti dėl vis labiau išgalinčios sulietuvintos svetimvardžių rašybos. Tai ne kritika gerb. Jokūboniui, toks yra bendras Lietuvos įprotis. Pvz., vietoj ponas Coulter – misteris Coulteris, vietoj Doug Moran – Douglas Moranas, o visos valstybinės įstaigos būtinai nacionalinės. Jei svetimtaučiai sugeba parašyti jiems sunkias lietuviškas pavardes kaip Sabonis, Giedraitytė, Grybauskaitė, kodėl to negali lietuviška spauda?

Gediminas Jokūbonis. „Kai žaidė angelai“, Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009 m.

Redaktorės pastaba. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sprendimu, rišliame tekste esančios nelietuviškos pavardės ir pavadinimai turi būti linksniuojami (pvz., jeigu yra Doug Moran, tai juk vis tiek reikia linksniuoti Dougo Morano, Dougui Moranui, Dougą Moraną ir t. t.). Taigi galūnė – as rišliame tekste – būtina lietuvių kalbos logikai. Svetimtaučiai gal ir sugeba parašyti sudėtingas lietuviškas pavardes, bet jie jų nelinksniuoja, nes, pvz., anglų k. neturi linksnių (rusai linksniuoja, nes turi linksnių sistemą). O žodis „nacionalinis“ (kilęs iš lotynų k. *natio* – tauta) apibrėžia priklausomybę ne tik valstybei, bet ir tautai. Taigi visai logiška sakyti – Nacionalinė dailės galerija. Ministerijų ir kitų valstybei priklausančių įstaių paprastai taip nevardiname. □

Pirčiupių motina. Skulptorius G. Jokūbonis